

СТАНОВИЩЕ

ОТНОСНО: Дисертационния труд на Сяо Дзуо (Xiao Zuo)

редовен докторант към катедра „История на България”

в Историческия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски”

на тема „*Българо-югославските отношения (1953-краят на 60-те години)*” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование „Хуманитарни науки“, професионално направление 2.2. „История и археология“
/Съвременна българска история/

от д-р **Йордан Ангелов Баев** – професор по съвременна международна история, член на научното жури съгласно Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-648/09.10.2025 г.

Представеният дисертационен труд съдържа четири основни глави с общо 19 параграфи с обем от 245 страници. Специфична особеност в структурно отношение е обособяване на кратки тематични под-параграфи от един-два абзаци. В уводната част е формулирана основната цел на дисертационния труд – изследване на развитието и еволюцията на българската външна политика към съседна Югославия с акцент върху политическите, икономическите и културните взаимоотношения, както и промените в „публичната артикулация“ по т. нар. „Македонски въпрос“. Актуалността на темата е обусловена и от избрания подход двустранните отношения да се разглеждат от гледна точка на политиката на малката държава по време на Студената война между идеологическите зависимости и националните интереси. Важността на представеното изследване се повишава от обстоятелството, че Сяо Дзуо е представителка на най-младото поколение в развиващата се китайска историческа българистика. Най-изявеният неин представител (и „доайен“) проф. Ма Сипу в последните две десетилетия публикува оригинални монографии по история на Югославия и България, а дори в момента независимо от почтената си възраст завършва фундаментален труд по обща балканска история.

Хронологичните рамки на дисертацията са логично обосновани и следват установената в българската историография периодизация на българо-югославските отношения. Все пак, ако началото на изследвания период е ясно очертано с промените в

политиката на Кремъл след смъртта на Сталин и с новия курс на българската външна политика на Балканите, би могло още по-отчетливо да се обоснове крайният период. За това допринася съществено решението на българското ръководство за прехвърляне на политическите спорове в сферата на науката и активизиране на научните изследвания по най-спорния двустранен проблем – „Македонският въпрос“. Недвусмислен израз на тази политика е публикуването през ноември 1968 г. на „историко-политическа справка“ по македонския въпрос и обособяването през следващото десетилетие на специализирани групи от историци по „националния въпрос“, както и подготовка на специалисти по история и политика на Югославия в редица изследователски институти– двата исторически института в БАН, Института по военна история, Института за външна политика „Иван Башев“, Института по история на БКП, Института за съвременни социални теории и др. В богатата библиографска справка, представена от Сяо Дзуо в уводната част на дисертацията, би могло да се добавят и редица други публикации на специалисти по „югославска проблематика“ в споменатите научни центрове – Жоржета Григорова, Антон Първанов, Валери Русанов, Йордан Величков, Стоян Бараков и др.

Първата глава последователно разкрива различните етапи на подобряване на добросъседските отношения между България и Югославия редувани с периоди на напрежение. До голяма степен те са мотивирани по-скоро от идеологически съображения (както е в периода 1958-1960 г.), но също така и от международни събития (Шестдневната война в Близкия изток през юни 1967 г. или инвазията на войски от Варшавския пакт в Чехословакия през август 1968 г.). Докторантката добросъвестно и детайлно използва достиженията на българската историческа наука, а в редица случаи привежда и алтернативни данни и становища от публикации на югославски/сръбски автори. Приложеният методологически подход на изследване е интерпретативен с елементи на сравнителен анализ. Въпреки, че в съвременната българска историография многократно са проучени и цитирани основните документални колекции по темата, по-убедително би било докторантката да разгледа самостоятелно някои от тях в своето изследване. Още повече че най-важните решения и протоколи на висшето политическо ръководство са напълно достъпни и налични онлайн (ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, 6, 35, 36, 64).

Свършено основателно и логично втората глава на труда е посветена на ключовия за българо-югославските отношения „Македонски въпрос“. Авторката фокусира своето внимание върху „вътрешните дебати“ и постепенното окончателно формулиране на българската позиция. Интерес представлява и специалният параграф за статута на българското население в Югославия. При бъдещи допълнителни проучвания на авторката

по темата би могло тази тема да се разшири в нейното триизмерно състояние на българо-югославско-гръцките отношения. През 2019 г. например в Атина бе защитена докторска дисертация (на Георгиос Михайлидис) с интересен паралелен анализ върху позициите на гръцката, югославската и българската комунистически партии по „националния въпрос“ в следвоенния период.

Както се посочва и в уводната част на дисертацията, основните приноси моменти на изследването се съдържат в трета и четвърта глава, посветени на икономическите и културни аспекти в двустранните българо-югославски отношения. Това са сравнително по-слабо проучвани области в иначе обширната литература както в българската, така и в югославската историография. Третата глава (с. 84-160) и по обем, и по съдържание се откроява като най-значимо постижение – с многобройни неизползвани или слабо известни документални материали от фондовете на Министерствата на външната търговия и на търговията (ЦДА, ф. 259, 473) и с приложени общо 15 статистически таблици. Приносен характер има анализът за различията в структурно и функционално отношение на икономическите системи и външнотърговската практика на Югославия и България, които обуславят засилващата се асиметрия в двустранния стокообмен. Същевременно Сяо Дзуо опровергава с конкретни данни хипотезата за възможно негативно въздействие на общата политика на СИВ върху търговските контакти на България със съседна Югославия. Полезен е и съпоставителният анализ за икономическите връзки на българската държава с капиталистическите страни и взаимоотношенията с Югославия, която поддържа сравнително либерална и пазарно ориентирана икономическа система. Последната четвърта глава за двустранните културни взаимоотношения също се основава на богат документален материал от фонда на Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина (ЦДА, ф. 363). Основният извод на докторантката е, че усилията за разширяване на културното сътрудничество са ограничени поради „идеологически съображения и институционална неефективност“. Подобно на предходната глава и тук е направен удачен сравнителен анализ с културните връзки на България с капиталистическите държави, въпреки че тяхното развитие има реално изражение едва от втората половина на 60-те години на ХХ век. При разглеждане на темата за научното и академично сътрудничество с Югославия в бъдещи авторски разработки е добре да се проучат също и архивните фондове на Министерството на просветата, Софийския университет и БАН.

Много добро впечатление прави обширното, но синтезирано заключение на дисертационния труд (с. 217- 234), което съдържа основните изводи на изследването. Темата за еволюцията в българо-югославските отношения е разгледана в историческия

контекст на ограниченията от двуполюсния конфронтационен модел на Студената война, а колебанията в двустранните отношения са и резултат от „съветското влияние“ върху българската политика. Тази теза има и алтернативна посока – доколко българското политическо и държавно ръководство се опитва да въздейства на Кремъл за защита на своите национални интереси. От своя страна, както посочва в заключението Сяо Дзуо, югославското ръководство използва наложената представа за България като „най-лоялен сателит“ на СССР за да обяви българската политика за „инструмент на съветската политика на Балканите“.

Авторефератът с обем от 19 стр. представя синтезирано структурата, съдържанието и основните изводи на дисертацията. Обективно са представени главните приноси моменти в изследването. Посочени са две публикации на авторката по темата на дисертацията – едната на английски език в *Bulgarian Historical Review* и другата на китайски език в издание на Китайската академия за обществени науки (КАОН). Това допринася резултатите от проучването да бъдат по-широко популяризирани сред международната историческа общност, както и за развитие на историческата българистика в една от водещите глобални сили в съвременния свят Китай. Необходимо е специално да посочим ролята на научния ръководител проф. Евгения Калинова и на обучаващото звено – катедра „История на България“ в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за успешното приключване на докторантурата.

В заключение бих искал да подчертая, че разглеждания дисертационен труд отговаря на изискванията и критериите в Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Налице е научно произведение с ясно изразени авторски тези, което изпълнява поставените цели и задачи и съдържа приноси моменти, слабо засегнати в съществуващата историография. Поради всичко това ще гласувам за присъждане на Сяо Дзуо на образователната и научна степен „доктор“ по история.

Член на научното жури:

Проф. д-р Йордан Баев

София, 10.12.2025 г.